ГЭСЭР БОЛОН ОДИССЕЙН ДҮРИЙН ХАРЬЦУУЛАЛТ

Аннотация. Гомеровские эпосы “Илиада” и “Одиссей” относятся к восьмому веку до нашей эры. А первая ксилография Гесера относится к 18-му веку. И народы, создавшие эти великие творения, жили на разных континентах и принадлежали к разным цивилизациям. Тем не менее, эти творения имеют много схожих образов и описаний. В данной статье автор сравнивает два главных образа данных эпосов: Гесера и Одиссея. Гесер есть средний сын небесного хана Хормусты и рождён защищать человечество от десяти бедствий. Одиссей — земной человек и борется с врагами и природными бедствиями своим умом и храбростью, но ему одни боги помогают, другие боги враждуют с ним.

Ключевые слова: Гомер, Одиссей, Гэсэр, сравнительный анализ.

Huvsgul Sambuugiin
Mongolian University of Science and Technology
Ulaanbaatar, Mongolia

COMPARING THE CHARACTERS OF ODYSSEY AND GESER

Abstract. Homer's epics “Iliad” and “Odyssey” date back to the eighth century BC. Geser's first woodcut dates back to the 18th century. And the peoples who created these great works lived on different continents and belonged to different civilizations. However, these creations share many similar images and descriptions. In this article, the author compares the two main images of these epics: Geser and Odysseus. Geser is the middle son of the heavenly Khan Hormusta and was born to protect humanity from ten calamities. Odysseus is an earthly man and fights against enemies and natural disasters with his mind and courage, but some gods help him, others are at enmity with him.

Keywords: Homer, Odysseus, Geser, comparative study.

Эртний Грекийн, мөн Европ дахины уран зохиолын алдарт дурсгал болох Хомерийн “Илиада”, “Одиссей” болон, монголын уран зохиолын гурван оргилын нэг “Гэсэрийн тууж”-ийг харьцуулахад олон төстэй зүйл ажиглагдаж байна. Хомерийн туульс нь МЭӨ VIII зууны үед хамаарагдаж байгаа бол Гэсэрийн туужийн анхны хэвлэл нь XVIII зууны үед хамаарч байна. Ийнхүү энэ хоёр зохиол нь нийгмийн байдал, соёл иргэншлээрээ эрс ялгаатай газар оронд 2000 жилийн зайтай бүтээгдсэн байна.

Гэсэр бол Шигэмуни бурхны зарлигаар дэлхий ертөнцөд бий болсон самууныг дарахаар энэ замбутивд төрсөн Хурмаст тэнгэрийн дунд хүү Үйл бүтээгч юм. Тэрээр “дээд биед нь арван зүгийн бурхан төгссөн, доод биед нь найман их лусын хаад төгссөн, дунд биед нь дөрвөн их тэнгэр нар төгссөн, замбутивийг эзлэгч арван зүгийн эзэн, ачит мэргэн хаан” /Гэсэр. Уб., 1976. Тал 22/ юм. Гэсэр 15 нас хүртлээ Жур биеэр байж, нусаа гоожуулсан хүү байсан боловч ертөнцийн амьтныг зовоогч олон чөтгөр шулмыг хувилгаанаар дарж байна. Ийнхүү аливаа хүчин төгссөн боловч бас хүний сул талуудыг агуулсан дүр юм.

Одиссей бол жирийн хүн хэмээн дүрслэгдсэн боловч бусдын давж чадаагүй саад бэрхшээлүүдийг ухаан, арга заль, тэсвэр хатуужлаараа даван туулсан хүн юм. Тэрээр арга ухаантай, хал үзэж хашир суусан хүний дүр юм. Түүнээс гадна түүнд тэнгэрүүд /ялангуяа Афина/ туслан ивээж байгаагаар дүрслэгддэг. Бусдын давж чадаагүй бэрхшээл саадуудыг даван туулж чаддаг нь түүний хүнээс давуу **бурханлаг** шинжийг харуулдаг гэж болно. Жишээ нь Сирений арлын хажуугаар өнгөрөхдөө өөрийнхөө чихийг бөглөөгүй, зөвхөн модонд хүлүүлснээрээ тэдний гайхалтай дуу хоолойг сонсож чадсан ганц хүн /12-р дуулал/ болжээ. Гэхдээ тэдний шидэт хүчинд татагдан хүлээнэсээ алдуурахыг хичээж байгаа нь түүний хүн болохыг илтгэдэг. Энэ мэтээр олон саадыг давсаар эцэст нь гав ганцаараа нутаг орондоо ирдэг.

Аман зохиолын бүтээлд аль ч талын баатар байсан их хэрэг үйлсийг бүтээхдээ болон хүссэнээ олж авахын тулд **арга мэх** хэрэглэдэг дүрслэл их байдаг. Энэ нь тэдний зорилгодоо хүрэхэд тус болдог байна. “Илиада” туульд Ахайчууд Трой хотыг эзлэхийн тулд Одиссей арга зохион асар том модон морь хийснээр зорилгодоо хүрсэн /1-р дуулал/ гэж гардаг. Гэсэрийн туужид бол Цотон ноён Шарайголынхонд Рогма гуа хатныг авч өгөхийн тулд Гэсэрийн баатруудад “гурван хааны цэрэг

дүрвэн буцсан байна. Би мөрөөр нь мөшгиж, орхисон адууг авч ирэв” /Гэсэр. Уб.,1976. тал 113/ хэмээн итгүүлэн баатруудыг гэр гэрт нь буцааж байна. Ингэснээр Шарайголынхон Рогма гуаг булаан авдаг.

Үлгэр туульсын баатрыг төрсөн нутагтаа харих үед нь хэн нэгэн **хориг саад** хийсэн тухай дүрслэл элбэг байдаг. Одиссей баатрыг харих замд нь олон саад тохиолдсоноос хамгийн удаан хугацааг /7 жил/ эзэлсэн нь Огиг арлын эзэн Калипсо савдагийнд очсон явдал /Гомер. Одиссей. М.,86. с 71/ юм. Калипсо савдаг түүнийг эр нөхрөө болгохыг хүсэж, “мөнх амьдрал, мөнхийн залуу нас” амлан ид шидээр 7 жил байлгадаг. Гэсэр хаан Арван хоёр толгойт мангасыг доройтуулан дарахад, түүний нэг хатан Арлангуа хамаг амьтныг өршөөгч дагина мөн бөгөөтөл Рогма гуа хатанд атаархах сэтгэл төрснөөс түүнийг аврахаар очсон Гэсэрийн “алтан аяганд баг нэрт хар өнгөт идээ”хийж барьдаг. Гэсэр түүнийг зооглоод алив бүгдийг мартан” /Гэсэр. Уб.,1976. тал 92/ тэднийд 9 жил саатдаг.

Үлгэр, туульсын зохиолд шидтэн юмуу, мангасын зүгээс гол баатрыг арга мэхээр хууран, ямар нэг **амьтны дүрд хувиргах дүрслэл** их гардаг. Шидэт дагина Цирцей арал дээрээ очсон хүмүүсийг шидэт очроороо арслан, гахай зэрэг амьтан болгон хувиргадаг дүрслэл байдаг. Харин Одиссей баатарт бурхад тусалснаар Цирцейгийн мэхийг илрүүлэн, улмаар нөхдөө аюулаас авардаг /10-р дуулал/. Гэсэрийн туужид бол Ловсгаа мангас ламын дүрээр хувилан ирж, авшиг тавьснаар Гэсэрийг илжиг болгон хувиргаж их зовоодог /VIII бүлэг/.

Хойд насны орон, эрлэг тамд очсон дүрслэл бий. Одиссей баатар цаашдын хувь заяагаа мэдэхээр газар дор орших үхлийн орон болох ямагт цэвдэг хүйтэн, харанхуй байдаг Айдын оронд очиж эхийнхээ сүнстэй уулзан, нутагтаа харих замаа заалгадаг /11-р дуулал/. Арван зүгийн эзэн Гэсэр Арван найман тамын орон болох Эрлэгийн орноос эх Амаржилийн сүнсийг авахаар явдаг. Энд бурхан шашны ойлголтоор тамын орныг дүрсэлсэн байна.

Үлгэр туульсын зохиолд зарим баатрууд нь олон жил гадуур явж, эзгүй байснаа буцаж ирэхдээ зүсээ хувирган ирдэг дүрслэл элбэг байдаг. Ийм тохиолдолд эцэг эх, эхнэр хүүхэд нь түүнийг бие дээрх ямар нэгэн **содон тэмдгээр** нь таньдаг. Өвгөн хаан Лаэрт болон асрагч эх нь зүсээ хувиргасан Одиссейг бага байхдаа зэрлэг бодонгийн хурц соёонд хага татуулсан хөлийнх нь сорвиор таньдаг /19-р дуулал/. Гэсэр хааныг бол эцэг Сэнлон өвгөн эдэлж хэрэглэж байсан “их эвэр аяга”, “шил ишт оновчоор” /хутга/ нь / Гэсэр. Уб.,1976. тал 131/ мэдэж, эх Амаржил нь “магнай дах мэнгэ, 45 дун цагаан шүд”-ээр нь / Гэсэр. Уб.,1976. тал 136/ таньж авдаг.

Үлгэр туульсын гол баатрууд нь олон жил эзгүй байгаад орон нутагтаа ирэхдээ ар гэртээ юу болж байгааг **тандаж мэдэхийн тулд зүсээ хувирган ирж**, ойр дотны хүмүүстэйгээ учран, байдлыг мэдээд улмаар удалгүй гэрийн эзэн ирж, өөдгүй хүмүүсээс өшөөгөө авахыг урьдчилан хэлж тайтгаруулдаг. Одиссей баатар 20 жилийн дараа гэртээ ирэхдээ гуйлгачин өвгөний дүрд хувилан ирж, хэрцгий Антиной тэргүүтэй эрчүүд өдөр бүр эд хөрөнгөөр нь хөлчүүрэн наргиж, эхнэрт нь болон хаан суудалд нь санаархаж буйг мэдээд өшөөгөө авдаг /22-р дуулал/. Гэсэр хаан нутагтаа гуйланч өвгөн ламын дүрээр / Гэсэр. Уб.,1976. тал 133/ харьж ирээд, Шарайголынхон Рогма гуа хатан болон бусад эрдэнийг аваачсан ба Цотон ноён Дос, Донсар, Лин гурван отог улс, 4 хошуу мал, хамаг сан бүгдийг аваачсаныг мэдэж авдаг.

Хад хадан хясааны дүрслэлээрээ төстэй. Үлгэр туульсын зохиолын гол баатрын аян зам нь олон янзын саад бэрхшээлээр бүүрэн байж, олон адал явдал учирдаг. Энэ нь тухайн баатрын эр зоригийн шалгуур болдог. Баатруудын аян замд тохиолдох бэрхшээл саадын тухай хэн нэгэн эмэгтэй хэлж өгөх бөгөөд, улмаар тэрхүү саадыг давах аргыг бас заадаг. Хувилгаан Цирце дагина Одиссейд аварга биет махчин Скилла Харибда нарын байх хоёр хадан хясааны завсраар хэрхэн гарахыг /12-р дуулал/ зааж хэлдэг. Гэсэрийн гурван хувилгаан эгч нь түүний замд таарах Шуламсын хувилгаан Албинт гол таарахыг хэлээд, “гүрү суухаа” билгийн ташуураар гурав дохиод, гарч болох арга зааж байна.

Мөн Одиссей баатар хүн иддэг, зургаан толгойт Скиллагийн хадны завсраа гарч чаддаг бол, Гэсэр хаан дундуур нь гарсан хүн амьтныг хавчин алдаг шуламсын хувилгаан хоёр хадны дундуур гардаг. Гэсэрийн туужийн хүнийг хавчдаг хоёр хадтай адил дүрслэл Грекийн Язон баатрын домогт мөн гардаг.

Дүгнэлт. Хомерийн туульсад олон тэнгэрийг шүтэх ёстой холбоотой ойлголтууд гардаг. Одиссейг ивээдэг тэнгэр /Афина/ байхад, дайсагнадаг тэнгэр /Посейдон/ бас байдаг. Харин Гэсэр бол нэг бурхныг шүтэх ёсонд хамаатай дүр. Иймээс өөрөө ид шид, хувилгаан чанарыг агуулсан байна. Гэхдээ хоёуланд нь хүнлэг чанар их бий. Гэсэрийг хүүхэд байхад нь эцэг Сэнлон өвгөн их гадуурхдаг байсан тухай дүрслэл бий. Гэвч Гэсэр хувилгаан чадлаараа үнэнийг ойлгуулдаг. Мөн

Цотон ноён түүнийг хорлох гэж олон удаа оролдсон боловч Гэсэр түүнийг хариулж чаддаг. /Долоон албин руу эхтэй нь явуулдаг гэх мэт.

Одиссей ихэнхдээ байгалийн хүчний эсрэг тэмцдэг байхад Гэсэр бол нийгмийн муу муухайн эсрэг тэмцдэг онцлогтой гэж болно. Одиссейн зовлон гамшиг нь нэгд нөхдийнх нь итгэлгүй байдлаас үүдэлтэй. Тэд салхитай тулмыг задлаагүй бол 10 жилийн аян болохгүй бсан гэж болно. Энэ нь мөн далайчдын гол аюул болох салхины аюулыг бэлэгдсэн дүрслэл юм. Далайн аюулыг /Скилла, Харибда/ туулж байгаа нь далай тэнгистэй ойр амьдардаг газрын онцлогийг тусгасан байна. Гэсэр болохоор багадаа мал хариулж байгаа зэргээр нүүдэлчдийн амьдралыг тусгасан.

Ном зүй

Гэсэр. Хөрвүүлсэн Ц.Дамдинсүрэн. УБ., 1986.

Гомер. Илиада. Перевод Гнедича. М., 1986.

Гомер. Одиссей. Перевод В.Верасаева. М., 1986.

Дамдинсүрэн.Ц. Гэсэрийн туужийн 3 шинж. УБ., 1986.

Хомерийн туульс. /Товчлол/. УБ., 1974. Орчуулсан Ц.Цэдэндамбаа.